

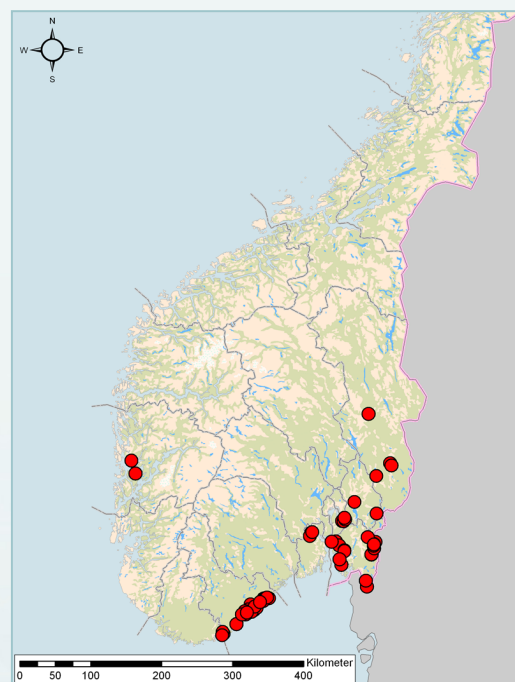
Stor torvlibelle *Leucorrhinia pectoralis*

Rødlistet art

Det finnes fem arter i slekta torvlibeller *Leucorrhinia* i Norge og Europa. *L. pectoralis* er en av tre rødlistete arter med begrenset utbredelse hos oss. Den er funnet på Østlandet, langs kysten av Sørlandet og til Hordaland i vest, ofte ved rikere skogsmyr tjern og -vatn med innslag av torvmoser og flytebladsvegetasjon. Beste kjennetegn på arten er en stor sitrongul flekk på bakkroppen av utfargete individer.

Status

Kategori nær truet (NT) på Norsk rødliste for arter 2010. *L. pectoralis* er fredet i Norge.

Kjente funn av *Leucorrhinia pectoralis* i Norge.

Kjennetegn

Alle våre fem torvlibellearter er små øyenstikkere. *Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier, 1825) er den største og kraftigste av dem, med ca. 38-45 mm kroppslengde og et vingspenn på ca. 60-68 mm. Hannene til tre av *Leucorrhinia*-artene, deriblant *L. pectoralis*, er mørke med rødaktige tegninger. De to andre, *L. albifrons* og *L. caudalis*, som også er på Rødlista, utvikler en gråhvit til lyseblå pudring på fremste halvdel av bakkroppen.

Voksne utfargete hanner av *L. pectoralis* er lett gjenkjennelige på den store sitrongule flekken på oversida av sjuende bakkroppsledd, i skarp kontrast til de rødere eller mørkere flekkene på leddene foran. Hunner har også den gule flekken, men flekkene lengre framme er gjerne også gule (oftest litt rødgule). Unge individer viser mindre grad av kontrast, men kjennes på de lyse flekkenes utstrekning over så godt som hele lengderetningen på oversida av hvert ledd bakover til sjuende ledd.

Utbredelse

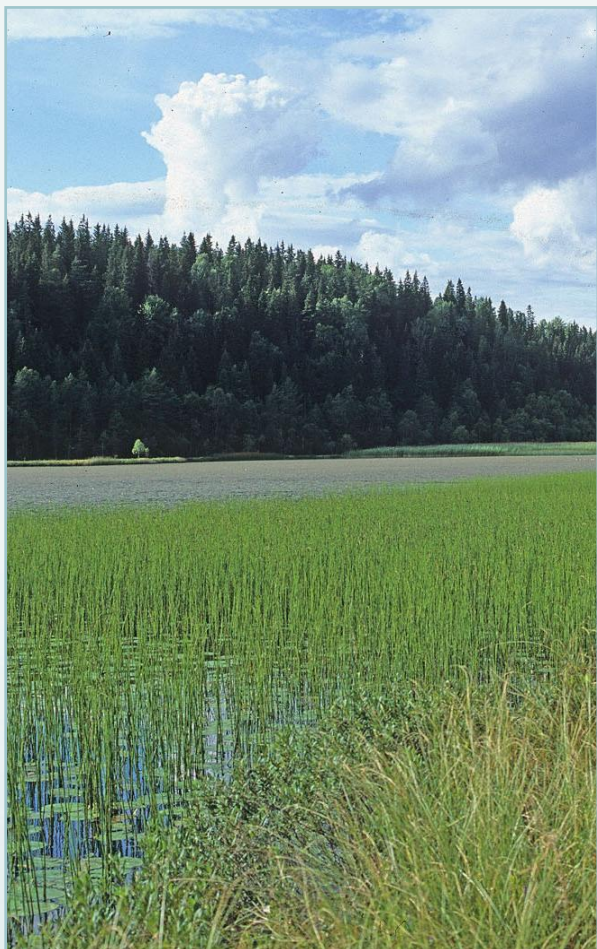
Leucorrhinia pectoralis er en nordlig palearktisk art og i hovedsak utbredt fra Nord-Europa og østover i Russland inkludert Sibir. Spredte lokaliteter med små bestander er kjent så langt sør som i Pyreneene, Nord-Italia og tidligere Jugoslavia. Vest i Mellom-Europa, som i Belgia, Nederland og Tyskland, er arten reknet som utrydningstruet. Også i Danmark er arten sjelden og plassert på den danske Rødlista. Sør-Sverige, og til dels det sørlige Finland, har antakelig Europas mest intakte bestander. Her kan arten lokalt opptre forholdsvis tallrikt.

De norske forekomstene finnes på Østlandet og spredt langs kysten av

Sørlandet, samt en liten, tilsynelatende isolert, bestand i Hordaland. På noen lokaliteter i Østfold og Akershus har vi fortsatt forholdsvis gode bestander, men det generelle inntrykket er få individer på lokalitetene. Funnene på Østlandet er gjort så langt nord som Rena/Åmot i Hedmark. Noen lokaliteter finnes dessuten i Tjøme og Holmestrand i Vestfold. De lokale bestandene på Sørlandet er også nokså små og spredte.

Biologi

Leucorrhinia pectoralis er en art som tilhører forsommeren. Hovedsesongen for forplantningsaktivitet er i juni og første halvdel av juli. De voksne individene ses oftest ved middels næringsrike skogsmysr sjøer og -tjern med innslag av *Sphagnum*-moser. Lokalitetene er gjerne grunne med velutviklet flytebladsvegetasjon av nøkkeroser og tjørnaks. Forekomst av vanlig tjørnaks *Potamogeton natans* ser ut til å være en fellesnevner for mange av de nord-europeiske lokalitetene. Noen ganger treffes *L. pectoralis* lokalt i mer næringsrike lavlandssjøer (men med innslag av *Sphagnum*), som til en viss grad er eutrofiert av

Kongsrudtjern i Akershus; en av Norges beste lokaliteter for *Leucorrhinia pectoralis*.

målingene viser oftest oligohumøst vann (Pt-verdi mindre enn 15 mg Pt/l), men arten kan også opptre ved mer brunfarget vann (mer enn 200 mg Pt/l). De fleste funn er i middels bløtt til hardt vann.

Bestandsstatus

Vi har ingen eksakte måter å måle størrelsen på øyestikkerbestander. Alt vi har av anslag over antall, er basert på inntrykk vi har etter å ha undersøkt lokalitetene. Ikke fast definerte uttrykk som "få", "flere", "mange" eller "tallrik" er gjerne blitt brukt. Samlet sett ser det ut til at *L. pectoralis* oftere opptre svært fåtallig enn lokalt vanlig ved de enkelte lokalitetene. Selv ved vatn og tjern der mange individer er sett ved én eller flere anledninger, opptre arten gjerne i all hovedsak bare ved enkelte mindre deler av vatnet.

Leucorrhinia pectoralis er observert ved mer enn hundre tjern og vatn i Norge, men flere av disse observasjonene kan gjelde streifdyr. De fleste lokalitetene ligger i Østfold og på Sørlandet, men vi har kanskje ikke mer enn et par titall lokaliteter der bestanden tilsynelatende er sterk og individtallet stabilt bra. To relativt nyopptagete lokaliteter i Hordaland åpner for muligheten av at det kan finnes spredte forekomster av *L. pectoralis* også i Vest-Agder og Rogaland, der arten foreløpig ikke er registrert. Forekomsten av *L. pectoralis* må uansett sies å være ganske fragmentert, og habitatet er utsatt for negativ menneskelig påvirkning som dumping og utfyllinger i strandsonen, vannstandsregulering, gjenfylling av dammer, eutrofiering og forsurening m.m.

omkringliggende landbruksaktiviteter.

Fra et utkikkspunkt vokter hannene sitt territorium. Herfra gjør de utfall mot andre hanner, fanger et bytte, eller holder utkikk etter paringsklare hunner, som straks blir oppsøkt. Paret blir gjerne sittende ei stund i vegetasjonen eller på bakken, men blir det forstyrret, kan hannen og hunnen fly av gårde sammenkoblet i "hjul"-posisjon til de nærmeste tretoppene. Egglegginga foregår i områder med flytende mose, ved at hunnen i flukt dypper bakkroppsspissen i vannet gjentatte ganger med korte mellomrom. Eggene klekkes i løpet av sommeren, og larvene overvintrer som regel to eller tre ganger. På finværsdager i mai og juni kryper klekkeklare larver opp i vegetasjonen for å forvandles til voksne.

Studier på Sørlandet har vist at *L. pectoralis* foretrekker lokaliteter under marin grense. pH-verdiene kan strekke seg fra 4.4 til 7.2, men flest ligger mellom 4.5 og 6.0. Vannfarge-

Referanser

Askew, R.R. 1988. The dragonflies of Europe. Harley Books, Colchester.

Dijkstra, K.-D.B. og Lewington, R. 2006. Field guide to the dragonflies of Britain and Europe. British Wildlife Publ., Dorset.

Dolmen, D. 1995. Habitatvalg og forandringer av øyestikkerfaunaen i et sørlandsområde, som følge av sur nedbør, landbruk og kalkning. UNIT Vitenskapsmuseet Rapp.Zool.Ser. 1995-2: 1-86.

Dolmen, D. 1996. Odonata. Øyestikkere. s. 139-148 i Aagaard, K. & Dolmen, D. (red.) Limnofauna norvegica. Tapir, Trondheim.

Nielsen, O. Fogh 1998. De danske guldsmede. Apollo Books, Stenstrup.

Olsvik, H. og Dolmen, D. 1992. Distribution, habitat and conservation status of threatened Odonata in Norway. Fauna norvegica B 39: 1-21.

Sahlén, G. 1985. Sveriges trollsländor (Odonata). Fältbiologerna, Sollentuna.